

**บทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม – ดงยาง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562
THE ROLE OF THE PAO POM – DONG YANG COMMUNITY FOREST COMMITTEE,
NA PHUN SUBDISTRICT, WANG CHIN DISTRICT, PHRAE PROVINCE IN PLANNING
COMMUNITY FOREST MANAGEMENT UNDER THE COMMUNITY FOREST ACT 2019**

¹ธนพล สุตทคุณ, ²โอฬารอ่องพะ, ³ธนกร ลัทธธีระสุวรรณ และ ⁴ปิยะพิศ ขอนแก่น
¹Thanapol Suttakun, ²Olan Ongla, ³Thanakorn Latthirasuwan and ⁴Piyapit Khonkaen

¹ สาขาการจัดการป่าไม้ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต โครงการจัดตั้งวิทยาลัยการป่าไม้
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

¹Department of Forest Management, Maejo University Phrae Campus, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: MJU6608301023@mju.ac.th

Received: 2025-02-06

Revised: 2025-04-09

Accepted: 2025-03-31

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง หมู่ที่ 7 ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ผลการศึกษา พบว่า 1) บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับชุมชนเป็นกลไกที่มีความสำคัญในวางแผนรวมถึงขับเคลื่อนรูปธรรมแผนการจัดการป่าชุมชน 2) บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนตั้งอยู่บนความหลากหลายและพลังของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มผู้หญิง รวมถึงกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่เข้ามาเป็นพลังที่สำคัญในการทำงาน 3) กระบวนการวางแผนการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับชุมชน ได้เชื่อมประสานการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านป่าไม้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับจังหวัด ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูสภาพป่า การจัดการป้องกันไฟป่า รวมไปถึงการวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่ารวมถึงผลผลิตจากป่า

คำสำคัญ : คณะกรรมการป่าชุมชน ; การวางแผนการจัดการป่าชุมชน ; พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ; แผนการใช้ประโยชน์จากป่า

Abstract

This research article is a qualitative study aimed at examining the role of the Community Forest Committee of Ban Paopom–Dongyang, Village No. 7, Napoon Sub-district, Wang Chin District, Phrae Province, in planning community forest management under the Community Forest Act of 2019.

The findings revealed that:

- 1) The Community Forest Committee plays a crucial role at the community level, serving as the primary mechanism for planning and concretely implementing community forest management strategies.
- 2) The committee's role is grounded in the participation of various community groups, including local leaders, community scholars, women's groups, and youth groups. Each of these groups significantly contributes to empowering the committee and enriching the diversity of the management process.
- 3) The community-level forest management planning process led by the committee is characterized by integrated collaboration with local administrative organizations, relevant forestry resource management agencies, and the provincial-level Community Forest Committee. The planning process emphasizes forest restoration, wildfire prevention and control, and sustainable utilization of forest resources and forest products.

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ปรับตัวไปอย่างรวดเร็วจากระบบการจัดการที่รัฐเข้ามาควบคุมออกกระเบียบการจัดการอย่างเบ็ดเสร็จ ได้เริ่มปรับตัวมาสู่การเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชน รวมถึงชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยหัวใจของการจัดการป่าชุมชนมีเจตนารมณ์มุ่งหมายให้บุคคลรวมถึงชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน รวมถึงการดูแล พื้นฟู รักษาความหลากหลายทางชีวภาพในป่าให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ในพื้นที่ป่าชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ (พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562)

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดของป่าชุมชน ในงานวิจัยของสมหญิง สุนทรวงษ์ สะท้อนให้เห็นพัฒนาการของคำว่า “ป่าชุมชน” เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงเกือบ 30 ปีที่ผ่านมาซึ่งเป็นทางเลือกในการจัดการทรัพยากรนิเวศป่าไม้ โดยมีชุมชนเป็นฐาน หรือเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ที่มีวิถีปฏิบัติเป็นระบบสิทธิหน้าหมู่ หรือเป็นระบบทรัพยากรร่วมของชุมชน นอกจากนั้น สมศักดิ์ สุขวงศ์ ได้อธิบายนัยยะของป่าชุมชนว่าเป็นกิจกรรมของคนชนบทในการจัดการทรัพยากรต้นไม้และป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวและชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและมอบอำนาจให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปลูก การจัดการ การป้องกัน และเก็บหาผลประโยชน์จากป่าไม้

ภายใต้ระบบการจัดการที่ยั่งยืนที่รวมถึงป่าทั้งที่เป็นป่าบก ป่าชายเลน รวมถึงป่าพรุและบึงทาม ป่าชุมชนอาจตั้งอยู่รอบหมู่บ้าน รอบแหล่งชุมชน หรืออาจอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน ชุมชนนั้นอาจจะเป็นชุมชนที่เป็นทางการ เช่น หมู่บ้าน อบต. หรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ และก็อาจจะเป็นหนึ่งชุมชน หรือหลายชุมชนที่มาจัดการป่าชุมชนร่วมกันก็ได้ โดยที่คนในชุมชนนั้น ๆ อาจเลือกใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการรักษาระบบนิเวศก็ได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้วางแผนและตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์อะไร

นอกจากนั้นในแวดวงของนักปฏิบัติการในงานพัฒนาสังคมและทรัพยากร ยังให้ความสำคัญต่อ “ป่าชุมชน” ว่าเป็นมากกว่ากิจกรรมทางสังคม แต่เป็น “กระบวนการการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ หากทำได้เหมาะสม ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ชุมชนกับคนในสังคม คนกับคน จะถูกเปลี่ยนไปและนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่และสวัสดิการของชุมชนและการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม” Sunthonwong (2011) ขณะเดียวกันในงานของ Dieter Elz ให้ความหมายป่าชุมชน คือ “มโนทัศน์และหลักการพื้นฐานของป่าชุมชนเน้นความสามารถอย่างต่อเนื่อง ในระยะยาวของการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นในด้านที่เกี่ยวกับผลผลิตจากต้นไม้และการเพิ่มประสิทธิภาพในการ ผลิตของภาคเกษตรรวมทั้งการรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมโดยการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ในระบบเกษตรกรรม ดังนั้น ป่าชุมชนจึงเป็นยุทธวิธีหลักของการเคลื่อนไหวเข้าสู่ระบบการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องตลอดจนความมั่นคงใน ด้านของการทำมาหากินในหลาย ๆ ภูมิภาคของโลก (Elz, 1989)

ขณะทำงานศึกษาของ เสน่ห์ จามริก และคณะได้ให้คำนิยามความหมายของ ป่าชุมชน ว่าเป็นขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และหรือระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญาอุดมการณ์และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ Chamarik et al. (1993)ซึ่งสัมพันธ์กับงานศึกษาของ มงคล ด่านธานินทร์ และคณะ ที่ได้ประมวลความหมายของ ป่าชุมชน ไว้อย่างน่าสนใจ 4 ประการได้แก่ 1) เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัยและทำมาหากินอยู่ ในการนี้ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่า 2) เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์ หมายความว่าชาวบ้านไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมด แต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นทางการอนุรักษ์ต้นน้ำ การประกอบพิธีทางวัฒนธรรมความเชื่อ 3) ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ป่าที่ใช้ประโยชน์นั้นได้ ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในระบบการจัดการทรัพยากรรวมทั้งยอมรับกฎเกณฑ์ร่วมกัน ของชุมชนในการจัดการทรัพยากร (Danthanin et al., 1993)

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เมื่อมองในสถานการณ์การขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดสิทธิชุมชนที่อยู่ร่วมกับป่า หรือแม้กระทั่งการบริหารจัดการป่าโดยชุมชนนั้น ได้สะท้อนผ่านงานศึกษาของ กฤษดาและระวี ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ไปแล้วนั้น แต่ข้อถกเถียงและแนวทางการปฏิบัติในระดับพื้นที่ ยังคงเป็นประเด็นข้อถกเถียงในมุมมองรวมถึงมิติต่าง ๆ ทั้งการวิพากษ์ให้เห็นถึงข้อจำกัดและแนวทางในการเคลื่อนไหวในรูปแบบทั้งที่เป็นการช่วงชิงและใช้เนื้อหาในบางส่วนเข้ามาเป็นกระบวนการในการส่งเสริมสิทธิของชุมชน รวมถึงการพัฒนาให้เกิดข้อเสนอ แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติป่าชุมชน ประเด็นสำคัญที่ถูกนำมาวิเคราะห์การจัดการป่าชุมชนปรากฏในกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชนที่ไม่สามารถดำเนินการขอจัดตั้งในป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายได้ ทว่าในความเป็นจริงชุมชนได้อาศัยพึ่งพิงฐานทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน

โดยมิได้ผูกติดอยู่กับการขีดเส้นแบ่งประเภทป่าต่าง ๆ ของรัฐ และเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติป่าชุมชน จึงสมควรแยกระบบการจัดการสิทธิของชุมชนออกไปจากการกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐ (Kritsada and Ravee 2019)

ขณะเดียวกันเมื่อวิเคราะห์ผ่านพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทำให้เห็นมุมมองที่เป็นโอกาสที่จะนำมาปรับใช้ในการขับเคลื่อนและสร้างพลังในการบริหารจัดการรวมถึงแก้ไขปัญหาในการจัดการป่าชุมชนรวมถึงสิทธิในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความร่วมมือจากหลายภาคส่วนให้เข้ามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในการจัดทำแผนการจัดการป่า โดยได้ระบุไว้ในระเบียบคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนว่าด้วยการจัดทำแผนจัดการป่าชุมชน พ.ศ. 2563 ในข้อที่ 7 โดยให้กรมป่าไม้จัดหาเจ้าหน้าที่หรือประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงาน เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมหรือภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือชุมชนที่ยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชน หรือคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนในการจัดทำแผนจัดการป่าชุมชน

อย่างไรก็ตามกระบวนการตามกฎหมายยังไม่สิ้นสุด ในส่วนของคณะกรรมการจัดทำอนุบัญญัติในหลาย ๆ ชุด กำลังดำเนินการพิจารณาอนุบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดสัดส่วนพื้นที่ป่าชุมชนที่จะกำหนดไว้กี่ไร่ ไม่เกินกี่ไร่ เช่น ในร่าง “ระเบียบคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน ว่าด้วยการกำหนดขนาดของพื้นที่ป่าชุมชนและสัดส่วนการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ป่าชุมชน พ.ศ.” ในข้อ 5 ให้กำหนดขนาดของพื้นที่ป่าชุมชนเป็นสามขนาด ดังต่อไปนี้ (1) ป่าชุมชนขนาดเล็ก ได้แก่ ป่าชุมชนที่มีเนื้อที่ไม่เกินสองพันไร่ (2) ป่าชุมชนขนาดกลาง ได้แก่ ป่าชุมชนที่มีเนื้อที่มากกว่าสองพันไร่แต่ไม่เกินห้าพันไร่ (3) ป่าชุมชนขนาดใหญ่ ได้แก่ ป่าชุมชนที่มีเนื้อที่มากกว่าห้าพันไร่ขึ้นไป ซึ่งในรายละเอียดและความชัดเจนของการทำงานรวมถึงข้อเสนอจากคณะกรรมการภายใต้อนบัญญัติที่เกี่ยวข้องในคณะต่าง ๆ ยังคงมีการประชุม ถกเถียงและแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันในระดับปฏิบัติการรวมถึงในระดับชุมชนท้องถิ่นก็ปรับตัวรวมถึงออกแบบการทำงานและพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ คู่ขนานกันไป ไม่ว่าจะเป็นในการสำรวจ จัดเก็บวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนการจัดการป่าชุมชน การทำขอบเขตการใช้ประโยชน์จากป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ เห็ด หน่อ อย่างต่อเนื่อง (Ongla ,2021)

ในบริบทของจังหวัดแพร่เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีลักษณะกายภาพรวมถึงภูมิประเทศที่ป่าไม้และภูเขาสูงสลับเรียงรายกัน ด้วยลักษณะเช่นนี้เองจึงทำให้ระบบการผลิตของชุมชนในพื้นที่จังหวัดแพร่ไม่ได้มีแค่เพียงการเกษตรในลักษณะพื้นที่ราบเท่านั้น หากแต่ยังมีระบบการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าของแต่ละชุมชนที่หลากหลายกันไป ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชน พื้นที่ป่าไม้ ทำให้เกิดรูปแบบการจัดการป่าในลักษณะที่เรียกว่า ป่าชุมชน (Community forest) มาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะป่าต้นน้ำ ป่าพิธีกรรม ป่าใช้สอย ที่มีระเบียบกฎเกณฑ์กติกาในการจัดการ จากการสำรวจรวมถึงการขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่ามีป่าชุมชน จำนวน 396 ป่า 369 โครงการ รวมพื้นที่ 294,618 ไร่ เช่น ป่าชุมชนปากกล้วยใหม่ ป่าชุมชนบ้านแม่กระตัง ป่าชุมชนบ้านปางยาว ป่าชุมชนห้วยแม่สงอน ป่าชุมชนห้วยแม่สงอน ป่าชุมชนห้วยผาแป้น ป่าชุมชนบ้านผาหมู ป่าชุมชนห้วยตวม ป่าชุมชนรอบอ่างเก็บน้ำ ป่าชุมชนบ้านห้วยกี้ และป่าชุมชนขุนแม่คำมี เป็นต้น

เมื่อพิจารณาบริบทความเปลี่ยนแปลงรวมถึงนโยบาย กติกาต่าง ๆ ที่ได้เปิดช่องทางให้ชุมชน รวมถึงเครือข่ายองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในวงกว้างมากขึ้น นั้น จะพบว่าในบริบทของพื้นที่ภายใต้งานศึกษาชิ้นนี้ ได้เลือกพื้นที่ในงานศึกษา คือ บ้านเปาปม - ดงยาง หมู่ที่ 7

ตำบลนาพูน อำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบ่อแก้ว แม่สูง-แม่สิน มีจำนวน 359 ครัวเรือน แบ่งที่ตั้งบ้านเรือนตามเชิงเขา และมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ 1) คนเมือง 2) คนถิ่น 3) อาข่า 4) ลahu และ 5) ไทยใหญ่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน รับจ้างและหาของป่า เนื่องจากชุมชนอยู่ติดกับป่า ทำให้การดำรงชีพของคนในชุมชนจึงพึ่งพาอาศัยป่าเป็นอย่างมาก เช่น แหล่งอาหาร สัตว์ป่า สมุนไพร ของป่า ฯลฯ จากแต่เดิมป่าชุมชนเปาปมดงยาง ก่อนจะมีการสำรวจป่า ๆ แห่งนี้ มีการสัมปทานป่าไม้(ป่ารุ่นแรก) ทำให้เป็นป่าเสื่อมโทรม แห้งแล้ง และมีการลักลอบตัดไม้ ทำลายป่าเป็นอย่างมาก รวมไปถึงการรุกที่ป่า เพื่อทำกิน ทำไร่ ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง

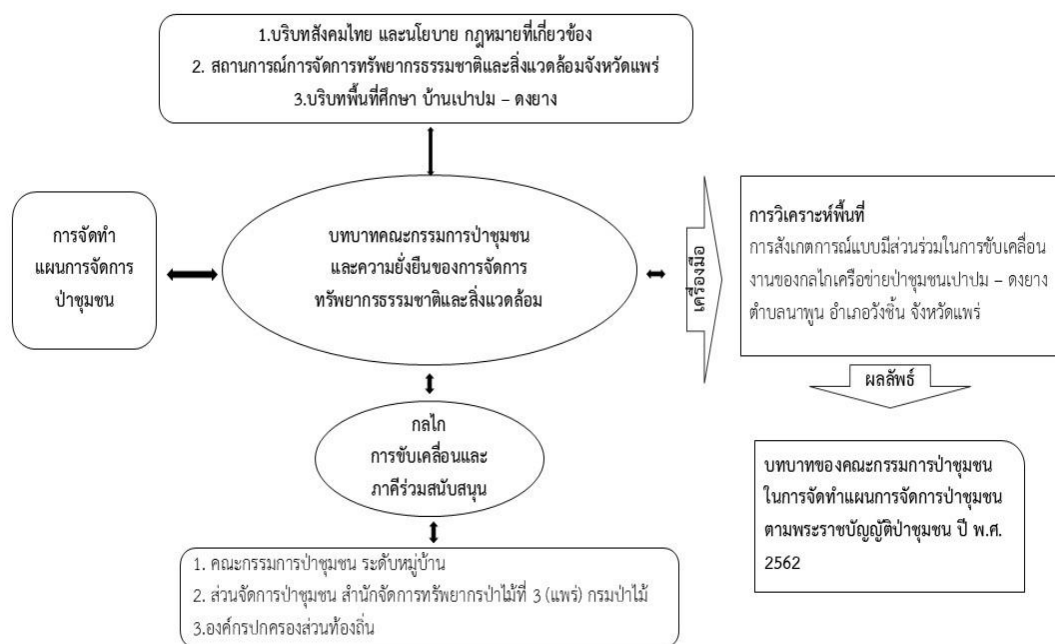
จากผลกระทบดังกล่าว ผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และระบบนิเวศป่า จึงมีความประสงค์แจ้งจัดตั้งจดทะเบียนเป็นป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 และได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน มีเนื้อที่ป่าชุมชน ทั้งหมด 2,621 ไร่ เนื้อที่อนุรักษ์ 1,624 ไร่ เนื้อที่ใช้ประโยชน์ 997 ไร่ โดยมีส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรที่ 3 (สาขาแพร่) เป็นที่ปรึกษา และมีแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปมดงยาง เพื่อเป็นโครงสร้างในการขับเคลื่อนการจัดการป่าชุมชน เพื่อดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าไม้ ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ช่วยกันดูแลรักษาระบบนิเวศของป่าชุมชน อีกทั้งชาวบ้านยังได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

ดังนั้น การจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชนกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 และตอบโจทย์นโยบายป่าชุมชนสะท้อนผ่านแผนกิจกรรม 5 ด้าน ตามแผนการจัดการป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟู แต่ในขณะเดียวกัน “ป่าชุมชน” ยังเป็นแหล่งพื้นที่ที่คนชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์หลาย ๆ อย่าง จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้าน และคนในชุมชนร่วมจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชน ตำบลนาพูน อำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

2. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการแสดงข้อคิดเห็นในที่ประชุมระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม-ดงยางและสมาชิกป่าชุมชน จำนวน 35 - 40 คน ถึงการขับเคลื่อนของกลไกคณะกรรมการป่าชุมชนระดับหมู่บ้านในการจัดทำและดำเนินแผนการจัดการป่าชุมชน ผ่านการประชุมของคณะกรรมการป่าชุมชน การวางแผนการจัดการป่าชุมชน รวมถึงการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน

3. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ระหว่างการแสดงข้อคิดเห็นในที่ประชุมระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านและสมาชิกป่าชุมชน จำนวน 35 - 40 คน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในวัตถุประสงค์พบว่า บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง หมู่ที่ 7 ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในฐานะที่เป็นกลไกในระดับ

ชุมชนเป็นส่วนหลักในวางแผนรวมถึงขับเคลื่อนรูปธรรมแผนการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากการศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยได้สะท้อนผลการวิจัยออกมาเป็น 4 ประเด็นที่สำคัญได้แก่

ประเด็นที่ 1 การมีระบบข้อมูลร่วมกันที่มาจากพัฒนาการในการจัดการป่าชุมชนและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นช่วงก่อนการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน ปี พ.ศ.2562 แต่เดิมเรียกว่า “ป่าเปาปม – ดงยาง (พื้นที่ที่มีต้นเปาหรือต้นรังขนาดใหญ่)” ก่อนจะมีการสำรวจป่า ๆ แห่งนี้ มีการสัมปทานป่าไม้ทั้งที่เป็นของส่วนของรัฐ และของนายทุน ทำให้ป่าผืนนี้เป็นป่าเสื่อมโทรม แห้งแล้ง อีกทั้งยังมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นอย่างมาก รวมไปถึงการรุกที่ป่า เพื่อทำกิน ทำไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง ของคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ที่เข้ามาจับจองเป็นพื้นที่ทำกิน และไม่มีการจัดการการใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

จากผลกระทบบดังกล่าว ต่อมาผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และระบบนิเวศป่าที่ลดน้อยลง เช่น พืชอาหารในป่า ของป่าต่าง ๆ สัตว์ป่า ที่เคยใช้ประโยชน์และพบเห็น และเนื่องด้วยการรับรู้ถึงนโยบายการจัดตั้งป่าชุมชนที่มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบระเบียบมีแบบแผน จึงมีความเห็นที่จะริเริ่มขอจดทะเบียนเป็นป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 และได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน โดยมีส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรที่ 3 (สาขาแพร่) เป็นที่ปรึกษา และมีแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง เพื่อเป็นโครงสร้างในการขับเคลื่อนการจัดการป่าชุมชน เพื่อดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าไม้ ให้มีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังมีการกำหนดกฎกติกา เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในดูแลรักษา ระบบนิเวศของป่าชุมชน อีกทั้งชาวบ้านยังได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชน เช่น การเก็บค่าบริการในการเข้าไปเก็บของป่า การเก็บค่าธรรมเนียมผู้เข้าไปหาเก็บของป่า จะเก็บ 20 บาท/คน ต่อครั้ง ๆ ละไม่เกิน 10 กิโลกรัม โดยคละตามหนักของป่าที่ได้ ที่ไม่ใช่พืชหรือสัตว์ป่าที่มีการคุ้มครองโดยกฎหมาย เพื่อนำมาใช้เป็นสวัสดิการสำหรับสมาชิกป่าชุมชน ในกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่า “ความคิดริเริ่มของชุมชน” ในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน จะต้องเกิดจากความคิดริเริ่มของชุมชน เพราะคนในชุมชนถือเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง โดยปกติแล้วคนในชุมชนมีความพร้อมที่จะรับรู้ข่าวสารและมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง และกลุ่ม สมาชิกของชุมชนด้วยกัน และต้องอาศัยพลังของคนในชุมชนและการหนุนเสริมจากองค์กรภายนอกเข้ามาจัดตั้งองค์กร จะเห็นตัวอย่างได้จากการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายทำการอนุรักษ์ป่า มีการกำหนดขอบเขตป่าที่จะรักษา กำหนดกฎเกณฑ์ บทลงโทษ เป็นการจัดการระหว่างสมาชิกของชุมชนด้วยตนเอง แต่มักจะมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาแทรกแซงอยู่เสมอ เช่น ความคิดริเริ่มที่มาจากภายนอกมักจะไม่ค่อยตรงกับความต้องการของชุมชนและเข้าใจปัญหาของชุมชนแท้จริง จึงทำให้บางครั้งชุมชนยังมีความลังเลและมีความความคิดเห็นที่จะออกความคิดริเริ่ม ฉะนั้น แผนหรือกิจกรรมที่จะจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ควรที่จะถูกกำหนดจากคณะกรรมการป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่และนโยบาย และเสริมการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว โดยวิธีการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน ที่จะสร้างให้เกิดความคิดริเริ่มซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานต่อไป

ประเด็นที่ 2 ความหลากหลายและพลังของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชุมชนที่เข้ามาเป็นพลังที่สำคัญในการทำงาน เมื่อพิจารณาจากสภาพบริบทของชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง นั้นมีความหลากหลายของกลุ่มคน ได้แก่ กลุ่มคนเมือง (พื้นถิ่น), กลุ่มผู้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากต่างจังหวัด และกลุ่มชาติพันธุ์

อาข่า ลาหู่ ไทยใหญ่ โดยแบ่งเป็นหย่อมที่อาศัยตามชุมชน และมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่อันหนึ่งนั้น การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุมชน ถือได้ว่าเป็นกลไกการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ และได้ถูกแบ่งบทบาทหน้าที่ที่จะร่วมจัดการตามความเหมาะสมและครอบคลุมทุกหย่อมบ้าน ซึ่งผู้วิจัยสังเกตได้จากการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีกลไกผู้นำชุมชน ผู้นำหย่อมบ้าน ปราชญ์ชุมชน คนรุ่นใหม่ และกลุ่มผู้หญิง ที่มีความสนใจและให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรฯ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างคณะกรรมการ และมีการแลกเปลี่ยนทั้งข่าวสาร สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และร่วมแสดงข้อคิดเห็นในประเด็นด้านต่าง ๆ การร่วมวางแผนการจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามแผนการจัดการป่าชุมชนที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ การทำแนวกัน การป้องกันไฟป่า ฯลฯ เพราะป่าชุมชนเป็นพื้นที่ทั้งในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแลรักษา และที่สำคัญคือ เป็นพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน ทั้งพืชอาหาร เห็ด ของป่า พื้นที่ศึกษาเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สัตว์ป่า

อีกหนึ่งประเด็นที่คนในชุมชนได้ให้ความสนใจในขณะนี้ คือ การสร้างและหนุนเสริมบทบาทของกลุ่มเด็กเยาวชนในชุมชน ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกลไกการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน และถือเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรฯ จากรุ่นสู่รุ่น โดยมีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญของบทบาทเด็กเยาวชน ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน โดยเด็กเยาวชนและคณะกรรมการป่าชุมชน ในการป้องกันไฟป่าผืนคว้น 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายเด็กเยาวชน ภายใต้กิจกรรมเยาวชนคนรักป่า รักชุมชน และ 3) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเด็กเยาวชนและคนรุ่นใหม่เป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงชุมชนในอนาคต

ประเด็นที่ 3 กระบวนการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน 5 ด้าน ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเป่าปม – ดงยาง ระหว่างการแสดงข้อคิดเห็นในที่ประชุมระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านและสมาชิกป่าชุมชน จำนวน 35 - 40 คน ถึงบทบาทในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ที่ตอบโจทย์นโยบายป่าชุมชนที่มีกิจกรรมตามแผนการจัดการป่าชุมชน 5 ด้าน ดังนี้

1) แผนการอนุรักษ์ โดยมีการออกแบบการจัดชุดลาดตระเวนป้องกันไฟป่า การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่า การทำแนวกันไฟ โดยใช้วิธีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาชุมชนในการอนุรักษ์ การทำแนวกันไฟ

2) แผนการฟื้นฟู การปลูกป่า การเพาะชำกล้าไม้ชุมชน การปลูกพืชสมุนไพร และการกันพื้นที่แหล่งเกิดของเห็ดในป่า รวมถึงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อที่อยู่ของพืชและสัตว์

3) แผนการพัฒนา การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การเดินป่า ภูมิวิถีชีวิตของคนในชุมชน การสร้างฐานการเรียนรู้ และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อการศึกษาธรรมชาติและศูนย์ข้อมูลชุมชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่าง ๆ

4) แผนการควบคุม คือการกำหนดข้อบังคับป่าชุมชนได้ชัดเจน จากการประชุมของคณะกรรมการป่าชุมชน “เราไม่ควรเก็บเห็ด หน่อไม้ พืชสมุนไพรหรือไม้ขนาดเล็ก ที่ยังไม่โตพอที่จากเอามาขาย และใช้ประโยชน์หรือเอามากินได้เพื่อให้เป็นพันธุ์ต่อไป รวมถึงการเข้มงวดในการใช้เชื้อเพลิงในพื้นที่ป่า และการใช้ประโยชน์จากป่าที่ไม่ตรงต่อวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการป่าชุมชน

และ 5) แผนการใช้ประโยชน์ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การเก็บหาของป่า การใช้ประโยชน์จากไม้ที่ไม่ใช่ไม้ต้องห้าม และการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชุมชน และที่สำคัญเพื่อการศึกษาของเด็กเยาวชนในชุมชน

โดยจากการประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม - ดงยาง ได้มีการทบทวนข้อมูลสถิติการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เช่น การเก็บหาพืชอาหารในป่า ของป่า และการสังเกตการณ์การมีอยู่ของสัตว์ป่า โดยคณะกรรมการป่าชุมชน ดังตารางนี้

ลำดับ	สิ่งที่พบเห็น/การใช้ประโยชน์	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	ปี 2567
1	เห็ดป่า เช่น เห็ดเผาะ เห็ดโคน เห็ดไข่ ดงไข่เหือง และเห็ดต่าง ๆ	พบเห็น	น้อยลง	น้อยลง	พบเห็น	พบเห็น	พบเห็น
2	ไผ่ป่า หมูป่า	พบเห็น	น้อยลง	น้อยลง	พบเห็น	พบเห็น	พบเห็น
3	นกยูง	พบเห็น	-	-	-	พบเห็น	พบเห็น
4	สมุนไพรร	พบเห็น	น้อยลง	น้อยลง	พบเห็น	พบเห็น	พบเห็น
5	ไฟป่า	น้อย	พบเห็น	พบเห็น	น้อย	น้อย	น้อย
การจัดทำแผนโดยชุมชน							

ตารางที่ 1 ข้อมูลการใช้ประโยชน์และการพบพืชอาหารและสัตว์ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านเปาปม-ดงยาง

ตำบลนาพูน อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

ข้อมูลในตารางที่แสดงถึงข้อมูลดังกล่าว ได้สะท้อนถึงการพัฒนาและการเตรียมฐานข้อมูลเพื่อจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ที่มีปัจจัยหลายประการ 1) ช่วงเริ่มต้นใช้แผนการจัดการป่าชุมชน ในช่วงปี 2562 ที่มีการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนจากชุมชนเอง และสามารถพืชอาหารในป่าและสัตว์ป่าได้ แต่ในช่วงปี 2563 – 2564 เกิดวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น สถานการณ์โควิด 2019 จะเห็นพืชอาหารในป่าและสัตว์ป่าหายไป เนื่องด้วยไม่มีการป้องกันไฟป่าอย่างเต็มที่ แต่ช่วงปี 2565 - 2567 ถือได้ว่าเป็นบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ในกระบวนการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมการกับคนในชุมชน รวมถึงกลไกภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินการแผนทั้ง 5 ด้าน เมื่อสังเกตจากข้อมูลในตารางที่ 1 จะพบว่าแผนการจัดการป่าชุมชน สามารถฟื้นฟูระบบนิเวศของป่าชุมชนในช่วง 3 ปี โดยคณะกรรมการป่าชุมชนได้เก็บสถิติจากการใช้ประโยชน์จากการพบเห็นสัตว์ป่า และพืชอาหารในป่าชุมชน

นอกจากนี้ ในมติที่ประชุม พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นถึงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนั้น ไม่ได้หมายถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น 1) การตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรป่าไม้ของป่าที่อยู่อย่างจำกัด จึงต้องออกแบบบริหารทรัพยากรธรรมชาติในเชิงเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน เช่นการจัดการเห็ด หน่อไม้ ไม้ใช้สอย เป็นต้น 2) การส่งต่อกระบวนการ รวมถึงความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับกลุ่มเด็กเยาวชน (คนรุ่นใหม่) ในชุมชนเพื่อให้เกิดสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ประเด็นสุดท้าย การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ การหนุนเสริมจากภายนอกชุมชนในการดำเนินงานป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนได้มีการเชื่อมร้อยภาคีความร่วมมือในการหนุนเสริมการทำงานในพื้นที่คือ

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลนาพูน ที่มีแผนร่วมปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้ภารกิจกระจายอำนาจ และ
- 2) กรมป่าไม้และหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้เข้ามามีบทบาทดังนี้

1. ความรู้ในด้านการบริหารองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกองค์กรประชาชนได้เข้าใจในวิธีการทำงานขององค์กรซึ่งมีระเบียบแบบแผนมีขั้นตอนต่าง ๆ มีการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานต่าง ๆ

2. ความรู้ในด้านวิชาการและเทคโนโลยีทางการป่าไม้ ในการดำเนินงานป่าชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีความใกล้ชิดและผูกพันอยู่กับป่ามีพื้นฐานจากชุดองค์ความรู้ภูมิปัญญา แต่เมื่อสถานการณ์บริบทของการพัฒนาที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องมีชุดความรู้ใหม่ ๆ เข้ามาสนับสนุนการวางแผน เช่นการใช้เครื่องมือแผนที่ระบบ GIS หรือในกรณีที่มีการปลูกป่า พันธุ์สภาพป่า ก็ได้มีการเพิ่มทักษะเทคนิคทางด้านการฟื้นฟูนิเวศป่าไม้

การสนับสนุนด้านความรู้ทั้ง 2 ส่วนข้างต้น ได้ถูกออกแบบผ่านการบ่มเพาะความรู้จากปฏิบัติการผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการฝึกอบรม การดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมถึงการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินงานป่าชุมชน เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งในกระบวนการปลูกป่าต้องใช้วัสดุ ได้แก่ จอบ เสียม และกล้าไม้ หรือกรณีการดูแลรักษาป่า ซึ่งต้องมีการป้องกันไฟป่า หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาสนับสนุนเครื่องมือดับเพลิง การให้ยืมรถแทรกเตอร์ไถพื้นที่เพื่อทำแนวกันไฟ เป็นต้น

3. การสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้การให้การสนับสนุนจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้นี้เหมาะสำหรับการปลูกป่าชุมชนแบบหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ในระยะแรกอาจสนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งจำนวนหนึ่ง เมื่อองค์กรประชาชนมีรายได้จากการขายผลผลิตไม้จากป่าชุมชนก็ให้นำรายได้ดังกล่าวเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านโดยส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนใช้จ่ายเกี่ยวกับการบำรุงรักษาป่า

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่ากระบวนการในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน จึงจำเป็นต้องมีภาคีเครือข่ายสนับสนุนทั้งภาครัฐ ประชาสังคม และองค์กรชุมชน ในการหนุนเสริมกระบวนการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ไม่ที่จะเป็นการประชุมอย่างมีประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วมในการประชุม รวมถึงการวิเคราะห์สถานการณ์และต้นทุนของชุมชนเพื่อนำมาสู่การออกแบบแผนการจัดการป่าชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และต้องการของคนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ประการแรก บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนและคนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการป่าชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะกำหนดออกแบบวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการร่วมวางแผนการจัดการป่าชุมชนที่ต้องสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ผ่านกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ พันธุ์ ควบคุมดูแล การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และที่สำคัญคือ การปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมถึงการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ พันธุ์และควบคุมดูแลในสถานการณ์ไฟป่า, การมีกฎ กติกาที่มีการยอมรับของชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 และการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจะสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น เห็ด หน่อไม้ ของป่า และ

- 4) การสร้างผู้สืบทอด (คนรุ่นใหม่) ในชุมชนที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ พันธุ์ ดูแล และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ประการที่สอง ใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูล ในการเก็บข้อมูลสถิติต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจ และวางแผนการจัดการป่าชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ป่า เช่น การสูญหายของพืชอาหาร สมุนไพร สัตว์ป่า ที่อยู่ในป่า และการสะสมของใบไม้แห้งที่อาจเป็นผลต่อการเกิดไฟป่า ที่ต้องมีการจัดการป้องกันไม่ให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

ประการสุดท้าย การจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน หรือภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง ล้วนมีความสำคัญต่อการพิจารณาและการตัดสินใจ การจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนในระดับพื้นที่

สรุป

การศึกษาบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม-ดงยาง ตำบลนาพูน อำเภอลำปาง จังหวัดแพร่ ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนระดับหมู่บ้าน ในการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ รวมถึงการเชื่อมโยงภาคีความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผลจากการศึกษาในวัตถุประสงค์เพื่อบทบาทคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านเปาปม-ดงยาง ตำบลนาพูน อำเภอลำปาง จังหวัดแพร่ ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชน ภายใต้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน นับว่าเป็นอีกหนึ่งส่วนสำคัญที่คณะกรรมการป่าชุมชนควรให้ความสำคัญต่อเด็ก เยาวชน ได้เข้าไปร่วมเรียนรู้และสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่และยกระดับบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ฯ การส่งต่อองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นต้นทุนในชุมชน จากรุ่นสู่รุ่น คือ “แผนการจัดการป่าชุมชน” โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

References

- Boonchai, K. & Thawon, R. (2019). *30 years of community forestry movement: lessons and directions for further development*. Bangkok: Community Forestry Center for People and Forests (RECOFTC).
- Chamarik, S., et al. (1993). *Community forests in Thailand: Development guidelines, Volume 1*. Tropical rainforests and an overview of community forests in Thailand. 2nd ed. Bangkok: Local Community Development Institute.
- Danthanin, M., Kaewsong, B., Pak-Uthai, W., Khunurat, P., & Thirasawat, S. (1993). *Community forests In Thailand: Development guidelines, Volume 3*, Community forests in the Northeast. 2nd ed. Bangkok: Local Community Development Institute.

- Elz, D. (1989). *People and trees: the role of social forestry in sustainable development*. In Gregersen, H., Draper, S. and Elz, D. (Eds.). *Social forestry programs*. The World Bank.
- Ongla, O. (2021). *Forest, People, Community on the Change of Political Analysis and Approaches to Forest and Land Resource Management after 2017, a paper presented at the 10th Thai Forest Ecological Research Network Conference, T-FERN #10*. Maejo - Phrae University, Phrae.
- Ongla, O. (2022). The process of promoting community rights in driving the community forest management plan under the Community Forest Act B.E. 2562. *Journal of Peace Studies, MCU*, Year 10, Issue 2 (March-April 2022)
- Royal Forest Department. (1997). *Evolution of community forests*. Bangkok.
- Royal Forest Department. (1997). *Community forest management participation model*. Bangkok.
- Sunthonwong, S. (2011). *The concept and model of REDD that is appropriate for sustainable and fair forest resource management in the context of Thai society*. Bangkok: National Science and Technology Development Agency.